

ПОШУКІ НОВЫХ ШЛЯХОЎ І МЕТАДАЎ НАВУЧАННЯ НЯПРОФІЛЬНЫХ ДЫСЦЫПЛІН

Д.Д. Паўлавец

Філалагічны факультэт,
кафедра беларускай культуры і фалькларыстыкі

Паколькі глабалізацыя працягвае ставіць перад нашай краінай новыя задачы, кожнаму грамадзяніну спатрэбіцца валоданне шырокім колам кампэтэнцый, каб гнутка адаптавацца да хутка зменлівага ўзаемазвязанага свету. Адукацыя, якая мае сацыяльную і эканамічную ролю, займае ключавое месца ў засваенні грамадзянамі асноўных кампетэнцый, неабходных для таго, каб яны былі здольныя хутка і гнутка адаптавацца да разнастайных зменаў. Немалаважнае месца ў гэтым працэсе належыць гуманітарнай асвеце. Як вядома, мэта гуманітарнай асветы заключаецца не толькі ў перадачы вучню і / або студэнту сукупнасці ведаў, уменняў і навыкаў у пэўнай галіне навукі, але і развіццё агульнага кругагляду, міждысцыплінарнага адчування, здольнасцяў да індывідуальных творчых паняццяў, рашэнняў, да самаадукацыі, да фармавання агульначалавечых каштоўнасцей. Усё гэта разам узятае накладвае свой адбітак на выкладанне агульнаадукацыйных дысцыплін сацыяльна-гуманітарнага цыклу, у прыватнасці такіх, як “Беларусазнаўства”, “Культура Беларусі”, “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. На вялікі жаль, апошнім часам склалася такое памылковае уяўленне, быццам бы гуманітарны цыкл не патрэбны ні фізіку, ні матэматыку, ні біёлагу, ні геолагу, ні прававед, ні філолагу-замежніку. Карацей кажучы, гуманітарныя дысцыпліны пераведзены ў разрад няпрофільных, неабавязковых для вывучэння. Шкада, што сярод гэтых дысцыплін апынулася “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. І гэта тады, як згодна з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь беларуская мова – адна з дзяржаўных моў нашай краіны. На ўзбочыне навучальнага працэсу апынулася, калі не сказаць была выкінута з яго, “Беларусазнаўства”, якое давала студэнтам мажлівасць глыбей пазнаёміцца з традыцыямі і звычаямі, культурай і літаратурай, мастацтвам і прыродна-геаграфічнымі помнікамі краіны, са спадчынай выдатных ураджэнцаў беларускай зямлі і іхнім унёскам у айчынную і сусветную культуру. Колькасць гадзін на дадзеныя прадметы істотна скарацілася. А гэта

вымагае ад выкладчыкаў пошуку новых шляхоў і падыходаў да навучання названых прадметаў. Неабходна помніць і тое, што адной з ключавых кампэтэнцый, вылучаных Балонскім працэсам, да якога наша радзіма хоча далучыцца, на першым месцы стаіць **камунікацыя на роднай мове**. Паўтаруся, для Беларусі – гэта яшчэ і адна з дзяржаўных моў. Да таго ж, выпускнікам нашага ўніверсітэта неабходна помніць, што з 22 студзеня 2012 года ўступіў у сілу Закон “Аб зваротах грамадзян і юрыдычных асоб”, які ўтрымлівае патрабаванне, каб адказы накіроўваліся заяўніку на мове звароту (беларускай або рускай). А гэта вымагае ад выкладчыкаў і студэнтаў прыкладання агульных намаганняў для добрага авалодання беларускай мовай. Гэта важна і таму, што веданне мовы дапаможа ў будучым паспяховаму жыццю і выкананню сваіх службовых абавязкаў, павышэнню пісьменнасці. Камунікацыя на беларускай мове выпрацуе ў студэнтаў здольнасць выяўляць і разумець паняцці, думкі, пачуцці, факты і выкладаць іх у вуснай і пісьмовай форме (слуханне, маўленне, чытанне і пісьмо). Авалоданне беларускай мовай будзе садзейнічаць развіццю пазнавальных здольнасцяў індывіда, яго ўменню тлумачыць сусвет і мець зносіны з іншымі. Камунікацыя на беларускай мове будзе садзейнічаць веданню слоўніка, функцыянальнай граматыкі і функцый мовы. Важна прывіць студэнтам неабходнасць вывучаць мову неформальна, дзеля атрымання заліку, а як практычную неабходнасць для будучай працы, як частку навучання на працягу жыцця. На занятках у студэнтаў выпрацоўваецца дасведчанасць аб асноўных тыпах вербальнага ўзаемадзеяння, аб шэрагу літаратурных і нелітаратурных тэкстаў, аб асноўных рысах розных стыляў і ўзроўняў мовы, а таксама аб варыятыўнасці мовы і камунікацыі ў розных аспектах. Студэнты павінны авалодаць навыкамі вуснай і пісьмовай камунікацыі ў розных камунікацыйных сітуацыях, сачыць і адаптаваць сваю камунікацыю да патрабаванняў сітуацыі. Не апошняю ролю адыгрывае і ўменне адрозніваць і выкарыстоўваць розныя тыпы тэкстаў, каб шукаць, збіраць і апрацоўваць інфармацыю, карыстацца дапамогай, фармуляваць і выяўляць свае вусныя і пісьмовыя аргументы пераканаўчым чынам у адпаведнасці з кантэкстам. Важна выпрацаваць у студэнтаў станоўчае стаўленне да камунікацыі на беларускай мове, гатоўнасць да крытычнага і канструктыўнага дыялогу, павагу эстэтычных якасцяў і жаданне да іх імкнуцца, а таксама цікавасць да ўзаемадзеяння з іншымі. Мова павінна выкарыстоўвацца станоўчым сацыяльна адказным чынам. Мова – гэта

і шлях да пазнання нацыянальнай беларускай культурнай спадчыны, вызначэння яе месца ў свеце.

Усё вышэй сказанае патрабуе ад выкладчыка беларускай мовы пошуку новых метадаў і шляхоў навучання. Безумоўна, пры гэтым неабходна ведаць меру, каб не перабраць, як кажуць. Так, напрыклад, на семінарскіх занятках з эканамістамі і юрыстамі як адзін з эфектыўных сродкаў выкарыстоўваецца дыскусія – мэтанакіраваны і ўпарадкаваны абмен ідэямі, меркаваннямі, думкамі, пошуку праўды, ісціны. Яна накіравана на рэалізацыю двух тыпаў аднолькава важных задач: *канкрэтна-змястоўных і арганізацыйных*. Першыя дапамагаюць асэнсаваць раней атрыманыя веды, творча перасэнсаваць і актуалізаваць мажлівасці выкарыстання атрыманых як спецыяльных, так і моўных ведаў. Другія садзейнічаюць выпрацоўцы правіл паводзін і працэдур сумеснага абмеркавання, узгаднення пры абмеркаванні праблемы. Пры правядзенні дыскусіі важнае месца займае падрыхтоўчы этап: выбар тэмы дыскусіі, выдзяленне праблемных пытанняў, падбор матэрыялаў, якія неабходна засвоіць, вызначэнне кола дакладчыкаў ці экспертаў, падрыхтоўка інфармацыйных матэрыялаў, правядзенне “мазгавога штурму”, выпрацоўка правіл. Для вядзення дыскусіі важныя тры моманты: час, мэта, вынік. Дыскусія пачынаецца з прамовы вядоўцы (не больш за 5-10 мінут), які раскрывае асноўныя моманты тэмы і вызначае пытанні для абмеркавання. Формы дыскусій могуць быць разнастайныя. Для іх найбольш прымальныя круглы стол і мазгавы штурм. Пры круглым стала вядзецца размова, у якой на роўных удзельнічаюць невялікія групы студэнтаў, якія паслядоўна абмяркоўваюць вылучаныя праблемы. Пры “мазгавым штурме” група разбіваецца на мікрагрупы і спачатку высоўвае ідэі для вырашэння вылучанай праблемы, а пасля абмяркоўвае пастаўленыя пытанні.

Сёлета на юрыдычным факультэце ў якасці адной з формаў паспяховага авалодання беларускай мовай і замацавання ведання беларускай юрыдычнай тэрміналогіі было выкарыстана правядзенне семінара-судовага паседжання. З гэтай мэтай быў падрыхтаваны сцэнарый на тэму “Віртуальнае забойства”, затым размеркаваны ролі паміж удзельнікамі судовага працэсу і нарэшце праведзена судовае паседжанне з удзелам суддзі, прадстаўнікоў пракуратуры, адвакатаў, пацярпелых і падсуднага. Усе ролі выконвалі студэнты першага курса юрыдычнага факультэта. Падчас правядзення семінара-судовага пасяджэння яны імкнуліся да максімальнага выкарыстання прафесійнай лексікі з тэрміналагічнага мінімуму, які яны павінны

засвоіць на працягу семестра. Канешне, было б куды лепш, каб “Беларуская мова(прафесійная лексіка)” вывучалася дзе-небудзь на 3-4 курсе, калі б студэнты мелі ўжо і добры запас рускамоўнай тэрміналогіі, невялікую юрыдычную практыку.

Пры вывучэнні такіх агульнаадукацыйных курсаў, як “Беларусазнаўства” і “Культура Беларусі”, колькасць гадзін на якія абмежавана, а частка аддадзена на самастойную працу студэнтаў, прыходзіцца шукаць нешта нетрывіяльнае, нетрадыцыйнае. Пры гэтым мы абапіраемся, праўда, непаслядоўна, на гэтак званую рэйтывавую сістэму ацэнку ведаў, накіраваную на наапапенне пэўнай колькасці балаў, якія давалі магчымасць атрымаць залік аўтаматам ці блізка падысці да яго. З гэтай мэтай студэнтам прапануецца ствараць індывідуальныя адукацыйныя праекты, якім лічыцца самастойная распрацоўка праблемы, вынікі якой паказваюцца перад усёй групай, суправаджаюцца нагляднасцю. Студэнт павінен свабодна валодаць матэрыялам, адказваць на дадатковыя пытанні. Тады студэнт атрымлівае адпаведную колькасць балаў, а праект залічваецца. Калі ж праблема распрацавана не самастойна (плагіят, рэферат з інтэрнета), а інфармацыя, якая ўтрымліваецца ў адказе, не адпавядае тэме даклада, то праект не залічваецца.

Можна прапанаваць і групавы адукацыйны праект, які патрабуе, каб усе студэнты групы ў аднолькавай ступені ўдзельнічалі ў яго распрацоўцы. Праца ажыццяўляецца сумесна. Усе члены групы павінны свабодна валодаць інфармацыяй па абранай або прапанаванай выкладчыкам праблеме. Сістэма ацэнкі такога праекта такая ж самая, як і ў індывідуальным. Для студэнтаў-філолагаў прапануецца больш складаны від самастойнай працы: напісанне сачынення-разважання, эсе, складанне чытацкага дзённіка.

Акрамя гэтага, зрэдку прапануецца аналіз поўнага тэксту по прадмеце або яго часткі. Студэнт павінен адказваць на пастаўленыя пытанні да тэксту, свабодна выкладаючы матэрыял, ілюструючы яго цытатамі з тэксту.

Усё вышэйзгаданае дае студэнту магчымасць аднаўляць вывучаны матэрыял, адказваць на дадатковыя пытанні, выкарыстоўваць асобныя матэрыялы, не толькі прапанаваныя ў пытаннях да практычных, але і адсутныя ў іх. Ён актыўна ўдзельнічае ў практычных, задае пытанні, прыводзіць прыклады, выказвае свой пункт погляду, сваю пазіцыю. Такім шляхам засвойваецца вучэбны матэрыял, выпрацоўваюцца маўленчыя навыкі, уменне аналізаваць, дыскутаваць.